

Αντιπλημμυρική προστασία και θεωράκιση του Λεκανοπεδίου και της Πόλης των Αθηνών

1. Αθήνα: Μια ανοχύρωτη πόλη. Καίριες Επισημάνσεις

Η Αθήνα, πρωτεύουσα των Ελλήνων, της Οικουμένης και του Πολιτισμού αιώνων, είναι μια «ανοχύρωτη πόλη». Ανοχύρωτη από πλευράς αντιπλημμυρικών έργων, έργων αποχετεύσεων — εξυγιάνσεων και προστασίας του φυσικού, ιστορικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Ο τίτλος της «ανοχύρωτης πόλης», έρχεται σε μας από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. κατά τη διάρκεια αυτής της φοβερής εκατόμβης και καταστροφής, επεκράτησε («ετέθη εν ισχύει») μια *σιωπηλή «συμφωνία»* μεταξύ των εμπολέμων, όπως κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών και των βομβαρδισμών να παραμείνουν «σεβαστές» και να μην αποτελέσουν στόχους πολέμου πόλεις ιστορικές, με παγκόσμια προβολή, με πολιτιστική και πνευματική ακτινοβολία. Στην Ευρώπη πρώτες στη σειρά των πόλεων αυτών ήταν (και είναι) η Αθήνα και η Ρώμη. Έτσι, η Αθήνα ως «ανοχύρωτη πόλη» έχει «αποτρέψει» στην πρόσφατη ιστορία της «βομβαρδισμούς» και «καταστροφές πολέμου». Δεν μπόρεσε όμως να αποτρέψει άλλα δεινά που οφείλονται σε πράξεις των νεοελλήνων σε περίοδο ειρήνης. Αναφερόμαστε μόνο ενδεικτικά: στη φοβερή ρύπανση — μόλυνση, στην εγκληματική περιβαλλοντική εκτροπή, στο «Νέφος της Αποκαλύψεως», στον κυκλοφοριακό στραγγαλισμό (με τα 1.450.000 περίπου οχήματα και αυτοκίνητα κάθε μορφής), στην εξουθενωτική ηχορύπανση, στην αλόγιστη και παράνομη βιομηχανική και οικιστική «επέκταση» — μέχρι και των κορυφών της Πεντέλης και του Υμηττού — το «λοιμό» της τουριστικής «αξιοποίησης» και αστυφιλίας (με το 40% του πληθυσμού της χώρας συγκεντρωμένο στο «ιοστεφές άστυ» — ένα παγκόσμιο ρεκόρ). Είναι η πόλη χωρίς την αναγκαία υποδομή έργων κυκλοφορίας, ύδρευσης, εξυγιάνσεων, με τον αρχιτεκτονικό-οικοδομικό και αισθητικό «εκπεσμό», το «παράλογο» του πολεοδομικού χάους, της χωροταξικής αναρχίας, της «ανυπαξίας» σχεδόν κοινωνικής και πολιτιστικής συνοχής· τέλος, της απουσίας επαρκούς «μνήμης και ευθύνης» μιας πνευματικής παρουσίας και μοναδικής ιστορικής συμβολής της Αθήνας στη δημιουργία αξιών πολιτισμού.

Έλειψε και λείπει από την πόλη το κλέος των συμβόλων της... Η εισβολή ενός απνευμάτιστου νεωτερισμού και μιας άψυχης τεχνοκρατικής «ροπής εξευρωπαϊσμού» υπονομεύει

Ο Ευστάθιος Α. Μπουροδήμος, ΕΜΠ (1953), Ph. D. (M.I.T.) (1966), είναι καθηγητής Υγειονομικής Μηχανικής και Υδροδυναμικής, Rutgers, the State University of New Jersey, USA, και Αντεπιστέλλον Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

το ύφος της «τέχνης» της, ενώ ανατρέπει το ήθος του πνεύματος και της αρχιτεκτονικής της πόλεως και δεν «συντηρεί, δεν βιώνει», και δεν ζει τη «Συνείδηση της Γης» (και της Ιστορίας), όπως την υμνεί ο Α. Σικελιανός στο «Λυρικό Βίο». Έτσι, φτάσαμε στην Αθήνα της αναρχίας σε κάθε σχεδόν τομέα της ζωής και πορείας της πόλης, χωρίς τον λυσιτελή σχεδιασμό και τον μακρόπνοο προγραμματισμό των αναγκών, των μέτρων, των στόχων για την κυκλοφορία, τις εξυγιάνσεις-αποχετεύσεις, την επικοινωνία, την Παιδεία. Χωρίς περιβαλλοντική πρόνοια και «έγνοια» για την κλιματική αλλαγή, την οικολογική κρίση (και «πτώση»). Το Λεκανοπέδιο «κατακλύζεται» και υποβαθμίζεται σ' ένα μεγάλο βαθμό από τα οικιακά και βιομηχανικά λύματα, τα στερεά απόβλητα του απέραντου σκουπιδοτόπου που κατάντησε η Αθήνα... Τα έργα της Ψυττάλειας — ύστερα από μια εγκληματική καθυστέρηση σαράντα και πλέον ετών — «προχωρούν» με αργό ρυθμό— αντί του «άκρως επείγοντος». Και όταν ολοκληρωθούν (με την κατασκευή του έργου του δευτερογενούς βιολογικού καθαρισμού), θα βοηθήσουν πολύ την οικολογική «ανάκαμψη», την αναγκαία εξυγίανση του Σαρωνικού και του χώρου της Ελευσίνας. Το έργο του ΜΕΤΡΟ —μια άλλη καθυστέρηση μισού αιώνας— θα «εισφέρει» ως ένα βαθμό στη βελτίωση της κυκλοφορίας και την αποτροπή της σημερινής συμφόρησης της διακινήσεως και επικοινωνίας. Η ενοποίηση, η ορθή και ενδεδειγμένη, των αρχαιολογικών χώρων είναι ανάγκη μεγάλη και πρώτη για τη σωτηρία των ελληνικών μνημείων του πολιτισμού. *Και πρέπει να ολοκληρωθεί, όχι ως έργο βιτρίνας και «επαρχιώτικου εξωραϊσμού», αλλά ως προμηθεϊκή πράξη χρέους, ως βήμα κορυφαίο μιας άξιας ιστορικής και πολιτιστικής πρόβασης για τον επόμενο αιώνα στην Ενωμένη Ευρώπη και στην Οικονομία.*

II. Οι κατατροφικές πλημμύρες στην Αθήνα (και το Λεκανοπέδιο) της Μεταπολεμικής Περιόδου: Μια τραγική αναδρομή.

Αναφερθήκαμε σε μερικά χαρακτηριστικά σημεία καίριων επισημάνσεων της «παθογένειας» (οικολογικής, οικιστικής-αρχιτεκτονικής, κυκλοφοριακής, πολιτιστικής) της πόλεως των Αθηνών, για να πλησιάσουμε ένα επείγον πρόβλημα, μια θανάσιμη απειλή για την πόλη και τη μείζονα περιοχή της πόλης. Είναι *σήμερα και κάθε χρόνο μπροστά μας*: εννοούμε τις καταστροφικές πλημμύρες με θύματα ανθρώπους και υλικές ζημιές, που ίσως δεν προξενούσε ένας πολεμικός βομβαρδισμός. Τα θέματα που ενδεικτικά παραθέσαμε στην εισαγωγική διαγραφή της όλης θεματικής απαιτούν ειδική έρευνα, ανάλυση, τεκμηρίωση και «σύνθεση πρότασης» διορθωτικής — που μπορεί να υπάρξει μ' έναν επιστημονικό σχεδιασμό σε κλίμακα εθνική. (Θα πρέπει να αναπτύξουμε σε ξεχωριστά δοκίμια τα θέματα οικολογικού, περιβαλλοντικού, οικονομικού και κοινωνικού προβληματισμού, ό,τι συνιστά σήμερα με τα άλλα σύγχρονα ελληνικά θέματα, σε ορίζοντα εθνικό, «ανάγκη επιβιώσεως» ιστορική). Ας προστεθεί πως η πλημμυρική καταστροφή του Λεκανοπεδίου είχε (και θα έχει αύριο, αν δεν υπάρξει πρόγραμμα ορθών βασικών «διορθώσεων») θεμελιακή αιτιατή σχέση με τα δεινά της παθογένειας της πόλης, της «ανοχύρωτης» Αθήνας.

Η Αθήνα «απέτρεψε» βομβαρδισμούς πολέμου, όχι όμως και κατακλυσμικές πλημμύρες με θύματα και θανάτους συνανθρώπων μας και καταστροφές βιβλικές.

Θα δώσουμε μια σύντομη περιγραφή και αναφορά «δίκην μνημοσύνου» θλιβερού των θανάτων και των καταστροφών. Θα αποτελέσει τη βάση θεώρησης του έργου σχεδιασμού, που πρέπει σήμερα να προταθεί για την αποτροπή μεγαλύτερου «κακού» αύριο. Θα είναι το θεμέλιο μιας «Αντιπλημμυρικής Χάρτας» σωτηρίας της πόλεως, των κατοίκων, της πολιτιστικής της παράδοσης και ιστορικής της κληρονομιάς.

Αρχίζουμε με την πρόσφατη —προ έτους— πλημμύρα της 21ης και 22ης Οκτωβρίου 1994, που στοίχισε εννέα (9) ζωές και μεγάλες υλικές καταστροφές σπιτιών και καταστημάτων (αξίας δισεκατομμυρίων) στις περιοχές κυρίως της Νέας Ιωνίας και Φιλαδέλφειας. Υπόγειες οικίες και εγκαταστάσεις, πεζοδρόμια και αυτοκίνητα καταστράφηκαν (πτώμα οδηγού αυτοκινήτου, που είχε παρασυρθεί από την πλημμύρα, βρέθηκε στην Αίγινα!). Κι όμως σήμερα το «συμβάν» έχει σχεδόν ξεχαστεί... Ούτε ένας μεγάλος σεισμός —και ο Εγκέλαδος, όπως όλοι γνωρίζουμε, δε «σέβεται» ανοχύρωτες ή οχυρωμένες πόλεις— δεν έχει επιφέρει στην Αθήνα τόσους θανάτους και υλικές ζημιές τα τελευταία πενήντα χρόνια! Ιδού το φονικό χρονικό δύο μόνο πλημμυρικών καταστροφών στα τελευταία τριάντα τέσσερα χρόνια.

Πρώτο: Επί τρεις ολόκληρες μέρες στις αρχές Νοεμβρίου 1961 οι κατακλυσμαίες βροχές και καταιγίδες «σάρωσαν» κυριολεκτικά την Αττική. Και ο απολογισμός του «πεδίου μάχης» του βιβλικού αυτού «σύγχρονου κατακλυσμού» ήταν φοβερός, αληθινά τραγικός. Αντιγράφουμε από τις εφημερίδες της εποχής εκείνης: Νεκροί 40, αγνοούμενοι 8, τραυματίες 7, άστεγοι 2951, «καταρρευσάσαι» οικίες 279, οικίες που υπέστησαν σοβαρές ζημιές 586.

Συσκευές τηλεοράσεως δεν υπήρχαν ακόμη τότε σε κάθε σπίτι και οι υπάρχουσες δεν ήταν έγχρωμες. Κι όμως οι ασπρόμαυρες και ξεθωριασμένες φωτογραφίες των καταστροφών και θανάτων, που δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες του Νοέμβρη του 1961, προξενούν αληθινό φόβο και τρόμο, καθώς θυμίζουν περιγραφές της Αποκαλύψεως του Ιωάννου... Χαρακτηριστική είναι η τότε δήλωση του Υπουργού Συγκοινωνιών σ. Γκίκα, που στην προσπάθεια να «εξηγήσει» (και να «δικαιολογήσει») τα «ανεξήγητα» (και αδικαιολόγητα), είπε τι «έφταιγε» για την καταστροφή:

«... Το αποχετευτικόν δίκτυον», edήλωσε τότε ο υπουργός, «ελειτούργησεν κανονικώς, όμως λόγω της εντάσεως της καταιγίδος ήτο αδύνατον να επαρκέσει τούτο δια την αποχέτευσιν των υδάτων. Δια πρώτην φοράν, είπε χαρακτηριστικά, “υπερεξεχείλισε” ο Κηφισσός και κατέκλυσε τας πέριξ οδούς με αποτέλεσμα να διακοπή η κυκλοφορία μέχρι πρωίας...»

Σκεπτόμαστε τι θα γινόταν τότε, εάν με εκείνες τις βροχές το αποχετευτικό δίκτυο δεν λειτουργούσε κανονικώς! Αναλογιζόμαστε επίσης τι θα γινόταν σήμερα με τριήμερες κατακλυσμαίες βροχές του μεγάλου αυτού «βροχομετρικού ύψους» και με τις πρόσθετες, τις άκρως επιβαρυντικές συνθήκες και εξουθενωτικές παραμέτρους που συσσωρεύθηκαν στο φυσικό και ανθρωπογενές οικοσύστημα του Λεκανοπεδίου τα τελευταία 34 χρόνια. Κυρίως εννοούμε:

1. Την πληθυσμιακή συσσώρευση και αύξηση του πληθυσμού του Λεκανοπεδίου με την προσθήκη του ενός εκατομμυρίου περίπου νέων «εποίκων» των Αθηνών, μιας πόλης που εστερείτο της αναγκαίας υποδομής για την υποδοχή τους: Εννοούμε την ύδρευση, την αποχέτευση, τις συγκοινωνίες και την ανυπαρξία ορθού προγραμματισμού του «χρόνου δομή-

σεως» και της οικιστικής επέκτασης για τις ανάγκες ενός εκατομμυρίου νέων κατοίκων, και των εγκαταστάσεων εργασίας και διαβίωσης των νέων κατοίκων.

2. Τα «μπαζωμένα ρέματα», τα «εξαφανισθέντα ρέματα» πολλών δεκάδων χιλιομέτρων, που έγιναν τότε (και γίνονται και σήμερα ατυχώς) οικόπεδα και χώροι δομήσεως κατά κανόνα παράνομο και πολεοδομικώς απαράδεκτο. Ήταν η περίοδος του «οργίου της εμπορίας» και εκμετάλλευσης γης από αδίστακτους οικοπεδοφάγους, κτηματομεσίτες, μηχανικούς, δικηγόρους και συμβολαιογράφους...

3. Τα καμένα δάση της μείζονος περιοχής Λεκανοπεδίου και της Αττικής, ιδιαίτερα της Πεντέλης, του Αιγάλεω, του Υμηττού (και τμήματος των υπορειών της Πάρνηθας), με τη συστηματική δασική αποψίλωση και υλοτομία για τη δημιουργία «ελεύθερων χώρων οικήσεως», για δεκάδες «οικιστικών» και επαγγελματικών συνεταιρισμών (άνω των 100) και οικιστών στα «περίχωρα» της πόλεως... Ο *Ηριδανός ποταμός δεν υπάρχει πια...* Ο *Ιλισός ποταμός* —στις όχθες του οποίου διεξήχθησαν οι υψηλής πνοής «*Διάλογοι*» της μεγάλης Πλατωνικής Φιλοσοφίας— έχει καταστραφεί από μπαζώματα, στο μεγαλύτερο μήκος του, έγινε λεωφόρος ή υπόνομος... Σ' ένα τμήμα της κοίτης του Ιλισού είναι κτισμένο το ξενοδοχείο HILTON —σε τμήμα οικοδομήσιμης γης που «απέδωσε» το μπάζωμα... Ας προστεθεί ότι σήμερα η δασική αποψίλωση του Λεκανοπεδίου και των τριών βουνών (Πάρνηθας, Πεντέλης, Υμηττού) έχει φτάσει —χωρίς αντίσταση της πολιτείας— σε «οριακά σημεία» με καθαρά ανθρωπίνη επενέργεια κι όχι μόνον από τις πυρκαγιές (ένας μεγάλος αριθμός των οποίων είναι έργο οικοπεδοφάγων και εγκληματιών εμπρηστών). Η έννοια του «οριακού σημείου» αφορά και το πράσινο του Λεκανοπεδίου και τα δάση των γύρω βουνών, που δεν ξεπερνά σήμερα το 14-16% του όλου χώρου. Ας προστεθεί στο σημείο αυτό πως το 1843, όταν ο Γάλλος περιηγητής και στοχαστής Σατωμπριάν έφτανε στην Αθήνα, το Λεκανοπέδιο ήταν κατάφυτο από ελιές και πεύκα! Η δασική κάλυψη έφτανε τότε —στα μέσα του 19ου αιώνα— το 52-54% της συνολικής εκτάσεως του Λεκανοπεδίου. Ειδικότερα, ας υπογραμμισθεί ότι το ποσοστό πρασίνου μόνο της πόλης της Αθήνας είναι ίσως το χαμηλότερο όλων των Ευρωπαϊκών πόλεων, δηλ. 0,7-0,8%, όταν στη Βιέννη, Κοπεγχάγη, Λονδίνο, Παρίσι το ποσοστό πρασίνου των πόλεων είναι δεκαπλάσιο, δηλ. 7-10%. Η δασική αποψίλωση που συντελέστηκε τα τελευταία 35-40 χρόνια έχει και-ρια σημασία: είναι αποφασιστικός συντελεστής των πλημμυρικών καταστάσεων και της αποπλύσεως του εδάφους, που ενισχύει με τη σειρά του τα μεγέθη των απορροών των βροχοπτώσεων. Ας σημειωθεί πως ποσοστό βροχής μεγέθους 25-32% παρακρατείται: (α) από τα δέντρα του δάσους και (β) συγκρατείται από το έδαφος, το υπέδαφος και το «χώμα» με τα πεσμένα φύλλα (Humus) στο χώρο των δέντρων. Είναι τούτο ένας βασικός παράγοντας σημαντικής μείωσης του μεγέθους του όγκου της πλημμυρικής ροής.

— Θα πρέπει εδώ να αναφέρουμε μια άλλη εφιαλτική πλημμύρα, εκείνη της 2ης Νοεμβρίου 1977. Η Αθήνα «πνίγηκε» κυριολεκτικά με καταστροφές μεγάλες και 36 νεκρούς.

— Τέλος, οι πλημμύρες των δύο τελευταίων ετών, δηλαδή του Νοεμβρίου 1993 στις περιοχές Βούλας (Λυκόρεμα Βούλας) - Γλυφάδας - Βουλιαγμένης και του Οκτωβρίου (21 & 22) 1994, που αναφέραμε, στα Άνω Λιόσια - Νέα Ιωνία - Φιλαδέλφεια - Νέα Χαλκηδόνα και Πειραιά. Μόνο το καλοκαίρι 1995 (21 έως 24 Ιουλίου) κήκκαν και καταστράφηκαν στην ανατολική πλευρά (και στα ψηλώματα) της Πεντέλης 63.000 στρέμματα δάσους... Τού-

το σημαίνει μια σημαντική αύξηση των πλημμυρικών απορροών προς την ανατολική πλευρά της Αττικής κυρίως, αλλά και προς τη δυτική πλευρά, όπου ο κύριος υποδοχέας, ο Ιλισός, «δεν λειτουργεί» πλέον ως αγωγός, που είναι «ανύπαρκτος», στο μεγαλύτερο τμήμα του μέχρι το Φαληρικό όρμη.

Στην *Καθημερινή* της 10ης Δεκεμβρίου 1995 δημοσιεύονται δύο περιγραφές του χρονικού των καταστροφών χαρακτηριστικές με χρονική διαφορά 34 χρόνων. Η πρώτη περιγραφή (α) είναι της πλημμύρας του Οκτωβρίου 1955, η δεύτερη (β) του 1989:

(α) «Η περιοχή του Νέου Φαλήρου μετεβλήθη σε μικρή Βενετία. Τα νερά εκάλυψαν όλους σχεδόν τους δρόμους, ακινητοποίησαν λεωφορεία και αυτοκίνητα και άφησαν ως μοναδικό μέσο μετακίνησης τις βάρκες, οι οποίες όμως δεν επέτρεψαν δια να καλύψουν όλες τις ανάγκες της περιοχής».

(β) «στο πλημμυρισμένο κέντρο του Πειραιά, η στάθμη του νερού ξεπέρασε σε πολλά σημεία τα 30 εκατοστά και οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν φουσκωτές βάρκες, για να διασχίσουν τους δρόμους. Η κυκλοφορία παρέλυσε επί πολλές ώρες».

«...Θα μπορούσαν», σχολιάζει ο δημοσιογράφος της *Καθημερινής*, «να αποτελούν τμήμα του ίδιου ρεπορτάζ οι δύο προηγούμενες περιγραφές, παρόμοιες από τις εφημερίδες... Οι περιοχές είναι “γειτονικές”, το συμβάν το ίδιο (πλημμύρα), η εικόνα παρόμοια (βάρκες πλέον σε δρόμους —ποτάμια). Θα μπορούσαν, εάν δεν τις χώριζαν 34 ολόκληρα χρόνια!

— Τρισήμισι δεκαετίες αδράνειας των αρμοδίων σε ό,τι αφορά την αντιπλημμυρική προστασία του Λεκανοπεδίου, 34 χειμώνες αγωνίας για τις καταστροφές, που μπορεί τόσο εύκολα να προκαλέσει και η πιο «φυσιολογική» καταιγίδα....

— Ακριβώς στα 34 χρόνια της κρατικής αδιαφορίας (και αβελτηρίας όλων μας) δεν έχουμε ακόμη κατανοήσει τη φοβερή απειλή και δεν έχουμε προσμετρήσει το “φόρο αίματος” και μεγάλης υλικής δαπάνης, που έχει υποστεί η κοινωνία και η εθνική μας οικονομία — τίμημα βαρύ που δεν έχει γνωρίσει το Λεκανοπέδιο από τον Εγκέλαδο ή από πολεμικό βομβαρδισμό».

III. Αίτια και Παραλείψεις

Στη Θεία Λειτουργία του αποστόλου Μάρκου αναφέρεται σε μορφή προφητικής παραίνεσης: *«Προσεύξασθε υπέρ συμμέτρου αναβάσεως των ποταμίων υδάτων και υπέρ των αγαθών νετών...»*

Δυστυχώς αμαρτήσαμε: Η «πράξη» μας δεν είχε καμιά σχέση με θεία παράκληση και προσευχή «υπέρ συμμέτρου αναβάσεως των ποταμίων υδάτων...». Αντιθέτως, ήταν έργο βίαιου της αρμονίας και ισορροπίας των φυσικών νόμων και κανόνων λειτουργίας, της διάταξης των νετιών κατακορημνίσεων, της «καταστρατήγησης του ρόλου των φυσικών αποδεκτών» (δηλ. επιχωμάτωσης των ρεμάτων), όλων όσων είχαν «διαμορφώσει» και «κατασκευάσει» τα οικοσυστήματα της φύσεως σε διάρκεια αιώνων σε μια αδιατάρακτη υδρολογική «ευταξία» και αποχευτική «επάρεκεια». Ιδού σύντομα μερικά βασικά αίτια (και καίριες παραλείψεις) του σοβαρού προβλήματος:

1. Πρώτο και βασικό ο οικιστικός γιγαντισμός του Λεκανοπεδίου, η υδροκεφαλική

ανάπτυξη της πρωτεύουσας, της μόνης ίσως πρωτεύουσας στον κόσμο που συγκεντρώνει το 40% σχεδόν του πληθυσμού της χώρας, όπως έχει τονιστεί, με την εγκατάλειψη και ερήμωση χίλιων (1000) περίπου χωριών της υπαίθρου. Στη μείζονα περιοχή πρωτεύουσας, πειραιά και Ελευσίνας έχει επίσης συγκεντρωθεί το 55-60% της βιομηχανίας, της βιοτεχνίας, του εμπορίου, των εισαγωγών και εξαγωγών της χώρας, με τις συνακόλουθες «λειτουργίες» τους: θέματα που αφορούν τις συγκοινωνίες - επικοινωνίες, το θόρυβο, τη ρύπανση της υδρόσφαιρας (αέρα, θάλασσας, εδάφους, υπεδάφους), τις καταναλώσεις φυσικών και ενεργειακών πόρων, με τις τεράστιες «εκλύσεις» και «απορρίψεις» ρύπων.

2. Η αλματική επέκταση της πόλης, η σωρευτική πύκνωση της δόμησης, η ασφαλτό-στρωση των δρόμων — χωρίς την αναγκαία αντιμετώπιση των νερών της βροχής— συνιστούν ουσιαστική εκτροπή. Η απουσία υποδομής και ορθολογικού —κατά κανόνα— σχεδιασμού των λειτουργιών της πόλης και της διαβίωσης τριάντισι (και πλέον) εκατομμυρίων ψυχών, αποτελούν τις «εγκληματικές παραλείψεις» των «αρμοδίων», της Πολιτείας και των «υπεύθυνων πολιτών».

3. Ένα άλλο βασικό αίτιο —που αναφέραμε και υπογραμμίζουμε ξανά τη σημασία του— ήταν η αυθαίρετη επιχωμάτωση, η παράνομη εξάφaniση των φυσικών κυρίως συλλεκτήρων, των ρεμάτων απορροής. Τα περισσότερα καταπατήθηκαν, οικοπεδοποιήθηκαν, έγιναν πάρκα, δρόμοι ή κτίστηκαν. Το μήκος των ρεμάτων του Λεκανοπεδίου Ξεπερνά ίσως τα 120 χιλιόμετρα, ενώ το αναγκαίο και απαιτούμενο μήκος αγωγών των νερών της βροχής, που θα εξασφάλιζε την αντιπλημμυρική προστασία, είναι της τάξεως των 3.000 χιλιομέτρων! Οι επεκτάσεις - «διαμορφώσεις» των ακτών, σ' όλο σχεδόν το μήκος του Σαρωνικού, με τις επιχωματώσεις της θάλασσας των τελευταίων δεκαετιών, η κατασκευή βασικών τεχνικών έργων (λιμενικών, μαρινών, τουριστικών και ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, αθλητικών γηπέδων κ.λπ.), χωρίς να ληφθεί υπόψη η λειτουργία των αγωγών ελεύθερης προσαγωγής και ροής των νερών προς τον τελικό αποδέκτη, τη θάλασσα! Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν τα υφιστάμενα αναχώματα εγκιβωτισμού της κοίτης του Κηφισού (και του Ιλισού), οι περιμετρικοί τοίχοι του ΟΛΠ, που έχουν δημιουργήσει μια κατάσταση «κακής υδραυλικής διαίτας» και λαθμενής τεχνικής απορροής των υετίων κατακρημνίσεων, άκρως σοβαρή— σε ωρισμένες περιπτώσεις «αμέσως επικίνδυνη» για χιλιάδες κατοίκους των περιοχών Μοσχάτου, Καλλιθέας, Ρέντη, Περάματος και άλλων γειτονικών περιοχών. Τέλος, στο σημείο αυτό της πρακτικής θεώρησης, μέγιστη παράλειψη αποτελεί η μη ολοκλήρωση της «αναδιευθέτησης» όλων των ρεμάτων και η έλλειψη των αγωγών για την αντιπλημμυρική προστασία και θωράκιση του Λεκανοπεδίου.

4. Κυρίως τα έργα του αστικού (και οικοδομικού) χώρου συμβάλλουν αποφασιστικά στο συνολικό όγκο των πλημμυρικών απορροών. Στα αίτια που παρατέθηκαν πιο πάνω πρέπει να αναφερθεί η εγκληματική συνήθεια χρήσης των λεκανών των υφιστάμενων ρεμάτων ως χώρων απόθεσης μπάζων κυρίως και απόρριψης σκουπιδιών δευτερευόντως, η δασική αποψίλωση και αποδάσωση για κατοικία, δρόμους, πάρκα, βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις.

5. Ας μην παραβλέπουμε τέλος, τη σημερινή κοινωνική συμπεριφορά (μιας στρεβλής κοινωνικής αγωγής), που οξύνει το πρόβλημα και εμμέσως δυσχεραίνει τη λειτουργία των υπαρχόντων αντιπλημμυρικών έργων: Είναι η απόρριψη στα εναπομείναντα ρέματα απορ-

ριμμάτων, σκουπιδιών και άχρηστων αντικειμένων, η ρύπανση των δρόμων και πάρκων με διάφορα απορρίμματα και μικροαντικείμενα της καθημερινής χρήσης, που τελικά συντελούν στην έμφραξη των φρεατίων υδροσυλλογής (με συνέπεια την πλημμυρική κατάκλυση οικιών και υπογείων) που η ΕΥΔΑΠ δεν προλαβαίνει να καθαρίσει.

6. Η υφιστάμενη κατάσταση αντιπλημμυρικής υποδομής του οδικού δικτύου του Λεκανοπεδίου (μήκους άνω των 2000 χιλιομέτρων) έχει κάλυψη με δίκτυο ομβρίων υδάτων μικρότερο του ενός δεκάτου του απαιτούμενου! Στο μεγαλύτερο μέρος του είναι σύστημα «παντοροοίκου» δικτύου (ομβρίων και ακαθάρτων), που η κατασκευή του έγινε στη δεκαετία του 50! Από τότε έργα αυτού του είδους δεν έγιναν παρά τις μεγάλες φορολογικές επιβαρύνσεις (και «παρακρατήσεις») υπέρ του παλαιού (και αμαρτωλού) ΟΑΠ (Οργανισμού Αποχέτευσης Πρωτεύουσας)!

7. Υπάρχει ένα ακόμη αίτιο της «πλημμυρικής παθογένειας» του Λεκανοπεδίου: είναι η βαριά σύγχυση και άλλη επικάλυψη αρμοδιοτήτων, ευθυνών και προγραμματισμού των έργων. Ιδού μερικοί συγκλονιστικοί αριθμοί: 5 υπουργεία τουλάχιστον (Εσωτερικών, Γεωργίας, Πολιτισμού, ΥΠΕΧΩΔΕ, Εθνικής Οικονομίας), 81 Δήμοι της Αττικής, 69 Κοινότητες, μ' ένα σύνολο 3500 περίπου υπηρεσιών «εμπλέκονται» άμεσα ή έμμεσα στα έργα αντιπλημμυρικής προστασίας και το σχεδιασμό προγραμμάτων αντιπλημμυρικής θωρακίσεως. Υπάρχει στο πλαίσιο αυτό πλήρης διασπορά εποπτείας και συντονισμού και επέκεινα ευθύνης του έργου. Στο εξωφρενικό πλέγμα και την αλλοπρόσκληση θέωρηση και εφαρμογή διατάξεων, νόμων, κανονισμών διαταγμάτων (προεδρικών ή μη) και ποικίλων αλληλοσυγκρουομένων ρυθμίσεων που παραλύουν τη λειτουργία της πόλεως των Αθηνών, ας μνημονευθούν τα εξής: (α) Το Πεδίο του Άρεως «ανήκει» στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων. (β) Ο Εθνικός Κήπος στο Υπουργείο Γεωργίας. (γ) Το Πάρκο της Ριζαρείου στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου. (δ) Το Πάρκο Ελευθερίας στο ΥΠΕΧΩΔΕ. (ε) Το Ζάππειο στην Επιτροπή των Ολυμπιακών Κληροδοτημάτων. (στ) Ο Λόφος Αρδηττού στο Υπουργείο Οικονομικών... Τι ανήκει τελικά στην Αθήνα; Στην Αθήνα ανήκει το πρόβλημα της...

8. Το τελευταίο ίσως τεράστιο πρόβλημα είναι τα οικονομικά μεγέθη του συνόλου της αντιπλημμυρικής θωρακίσεως και προστασίας. Υπολογίζεται σήμερα πως η απαιτούμενη δαπάνη είναι της τάξεως των 250 δισεκατομμυρίων δραχμών σημερινής αγοραστικής αξίας και ισοτιμίας. Το ποσό αυτό πρέπει —σύμφωνα με τη σχεδιαζόμενη προοπτική— κατά το ήμισυ να δαπανηθεί μέχρι το 2000! Θεωρούμε το σχέδιο διάθεσης αυτής της δαπάνης την επόμενη πενταετία ανεπαρκές. Το σύνολο της δαπάνης πρέπει να διατεθεί (δηλ. 250 δισ. δραχ.) μέχρι το 2000, μ' ένα τεχνικά τεκμηριωμένο πρόγραμμα ταχείας και άρτιας ολοκλήρωσης των έργων. Υπάρχει εμπράγματος κίνδυνος, οι καταστροφές των πλημμυρών (πέθαν των ανθρώπινων ζώων, το μέγα ηθικό μέλημα και κοινωνικό πρόβλημα, ό,τι δεν «αποτιμάται» με καμιά υλική αξία) μπορεί να ξεπεράσουν το μέγεθος των 250 δισ. δραχμών. Ας προστεθεί στο σημείο αυτό πως οι πλημμυρικές καταστροφές λαμβάνουν χώραν κατά κανόνα στις φτωχότερες συνοικίες και οικισμούς του Λεκανοπεδίου, που ζουν στις υψομετρικά χαμηλότερες περιοχές. Και συνιστούν αληθινές τραγωδίες και θανάσιμα κτυπήματα σε φτωχές οικογένειες και εργαζόμενους, που χάνουν τα σπίτια τους, τις περιουσίες τους, (κατά κανόνα χωρίς αντιπλημμυρική ασφάλιση), ό,τι έχουν δημιουργήσει με αίμα και ιδρώτα πολύ, με τα «μεροκάματα του τρόμου» και της αγωνίας όλων των μελών της οικο-

γένειας... Αν υπάρχει στοιχειώδης έννοια κρατικής πρόνοιας και κοινωνικής πολιτικής της Πολιτείας, πρέπει εδώ να «προστρέξουν» για βοήθεια και συμπαράσταση οι «αρμόδιοι» (και οι μη αρμόδιοι), όλοι μας. Καταστάσεις συμφοράς και τραγωδίας αυτού του μεγέθους επιτάσσουν εθνικό συναγερμό της «Ορθής Πολιτείας» και των ενεργών πολιτών, γιατί είναι καταστάσεις καταστροφικού σεισμού ή πολέμου.

9. Παραθέτουμε έναν πίνακα συνοπτικού λογαριασμού δαπανών, αντιπλημμυρικών έργων και χρονικών μεγθών, που δημοσιεύθηκε στην *Καθημερινή* της 10ης Δεκεμβρίου 1995, με τίτλο «Χείμαρρος» και Αριθμοί:

— 20 τόννοι εδάφους ανά στρέμμα παρασύρονται από τα νερά της βροχής σε περιοχές που έχουν πληγεί από πυρκαγιές, με κλίση εδάφους 40%.

— 63.000 στρέμματα δασώδους και δασικής έκτασης καταστράφηκαν φέτος μόνο στην Πεντέλη.

— 900 εκ. δρχ. θα κοστίσουν τα κατεπείγοντα έργα που ήδη δημοπρατήθηκαν, για τις περιοχές της Ανατολικής Αττικής που επλήγησαν από τις φετινές πυρκαγιές.

— 4-6 εκ. δρχ. ανά μέτρο στοιχίζει η αντιπλημμυρική διευθέτηση του Κηφισού. 19 δισ. θα στοιχίσει συνολικά η κάλυψη του τμήματος από τη λεωφόρο Καβάλας έως τις Τρεις Γέφυρες.

— 120 χιλιόμετρα είναι το συνολικό μήκος των ρεμάτων του Λεκανοπεδίου. Από αυτά, μόλις το 45% έχει διευθετηθεί.

— 3.000 χιλιόμετρα τοπικών αγωγών χρειάζεται η Αττική. Μέχρι σήμερα έχει κατασκευαστεί το 40%.

— 250 δισ. δρχ. είναι το κόστος των παραπάνω έργων. Τα 100 από αυτά έχει προγραμματιστεί να διατεθούν κατά την τριετία 1996-1999. Χωρίς αυτό το έκτακτο κονδύλι και με τους ρυθμούς χρηματοδότησης που ακολουθούνται έως σήμερα, θα έπρεπε να περάσουν 80 χρόνια για τη «θωράκιση» της πόλης!

Πρέπει να προσθέσουμε στο σημείο αυτό, την εξής φοβερή εξέλιξη και «Εκτροπή» σχετικά με τη Καμμένη Πεντέλη. Στη μηνιαία άνεξάρτητη Τοπική Εφημερίδα «*Η Φωνή της Πεντέλης*» την 31 Ιανουαρίου 1996 δημοσιεύονται με τίτλο «*Νέα Απειλή για την Πεντέλη*» τα εξής: Απόπειρα οικοπεδοποίησης 3.781 στρεμμάτων του «*Δασοκτήματος Κοκκιναρά*» από την *Εκκλησία*, με προκήρυξη πλειοδοτικού διαγωνισμού «*αξιοποίησης*» (δηλ. κακουργήματος κατά του οικοσυστήματος Πεντέλης) που θα γίνει την *1η Απριλίου 1996*. (Βεβαίως τούτο δεν είναι πρωταπριλιάτικο αθώο ψέμμα!) Το άρθρο του Κ. Κοσοβίτσα είναι μια υπεύθυνη καταγγελία, μια κραυγή της φωνής και της ψυχής της Πεντέλης με τίτλο «*Στο Σφυρί Καμμένο Δάσος του Πεντελικού*».

Στο ίδιο φύλλο της *Καθημερινής* (10/12/1995) δημοσιεύεται αναλυτικό χρονικό διάγραμμα διάθεσης κονδυλίων και σχεδιασμού δαπανών του Δ. Λάππα με τίτλο: «*Πολλοί οι υπεύθυνοι της Υγρής Απειλής*»:

«... Στα 250 δισεκατομμύρια δραχμών ανέρχεται το συνολικό κόστος των έργων που απαιτούνται για την αντιπλημμυρική θωράκιση του λεκανοπεδίου.

Μέχρι στιγμής έχει κατασκευαστεί το 35-40% το δικτύου αγωγών ομβρίων και έχει διευθετηθεί το 40% των ποταμών και χειμάρρων, οι οποίοι διατρέχουν το λεκανοπέδιο.

Σήμερα, βρίσκονται σε εξέλιξη έργα συνολικού προϋπολογισμού 11 δισεκατομμυρίων δραχμών, έχουν δημοπρατηθεί έργα ύψους 6 δισεκατομμυρίων και είναι προς δημοπρατήση έργα προϋπολογισμού 9 δισεκατομμυρίων, η κατασκευή των οποίων θα αρχίσει το 1996. Για το ίδιο έτος έχουν προγραμματιστεί έργα προϋπολογισμού 36,5 δισεκατομμυρίων δραχμών.

Τα εν εξελίξει έργα αφορούν τη διευθέτηση της κοίτης του Κηφισού, προϋπολογισμού 8,9 δισεκατομμυρίων, τα οποία θα επεκταθούν εντός του Ιανουαρίου κατά μήκος (και για νέα τμήματα) του ποταμού. Επίσης εκτελούνται εργασίες αναδιευθέτησης του ρέματος του Ποδονίφτη και των Ευτυρίδων, ενώ σε εξέλιξη βρίσκονται πολλά ακόμη έργα τοπικής σημασίας στους Δήμους Περάματος, Αλίμου, Γλυφάδας, Βούλας, Λυκόβρυσης, Εκάλης, Γαλασίου, Χαλανδρίου, Ηλιουπόλεως, Αργυρουπόλεως κ.λπ.

Παράλληλα, σε εξέλιξη βρίσκεται ένα πρόγραμμα αντιπλημμυρικής προστασίας των περίξ της Πεντέλης περιοχών της Ανατολικής Αττικής (παιανία, Πικέρμι, Καλλιτεχνούπολη κ.ά.). Το πρόγραμμα αυτό αφορά σε σειρά βραχυπρόθεσμων έργων, προϋπολογισμού ενός δισεκατομμυρίου δραχμών, τα οποία εκτελούνται από τα υπουργεία ΠΕΧΩΔΕ και Γεωργίας και αφορούν εργολαβίες ξυλοφραγμάτων στις πλαγιές του Πεντελικού όρους (εκτελούνται από το υπουργείο Γεωργίας) και έργα πλησίον των χειμάρρων και μερικής διευθέτησης της κοίτης τους, τα οποία εκτελούνται από το ΥΠΕΧΩΔΕ, μέσω της ΕΥΔΑΠ. Σημειώνεται ότι η κατασκευή των εν λόγω έργων, τα οποία θα έχουν ολοκληρωθεί μέχρι τέλος Ιανουαρίου, κρίθηκε άκρως απαραίτητη μετά τις πρόσφατες καταστροφικές πυρκαγιές στην περιοχή της Ανατολικής Αττικής. Κι αυτό, γιατί ο κίνδυνος πλημμύρας στις συγκεκριμένες περιοχές ήταν άμεσος, ενώ δε θα πρέπει να παραγνωρίζεται και ο κίνδυνος από τα φερτά υλικά. Σύμφωνα με τους αρμόδιους παράγοντες του ΥΠΕΧΩΔΕ, η χλωρίδα κατακρατεί το 30-35% των ομβρίων υδάτων. Μετά όμως τις πυρκαγιές του καλοκαιριού, το 100% των χωμάτων θα μεταφέρεται στις πέριξ του Πεντελικού όρους περιοχές, κάτι το οποίο επιχειρείται να αντιμετωπιστεί βραχυπρόθεσμα —και όπως διαβεβαιώνουν οι αρμόδιοι θα αντιμετωπιστεί, με τα κατασκευαζόμενα μικροφράγματα για τα φερτά υλικά και το νερό, ώστε και οι περιοχές να μην αντιμετωπίσουν πλημμυρικά φαινόμενα και να επιτευχθεί μέσω της συγκράτησης του νερού από τα μικροφράγματα η απορρόφησή του από το έδαφος, με έμμεσο αποτέλεσμα και την ενίσχυση του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα.

Στο πλαίσιο των προσαθειών αντιμετώπισης του προβλήματος και στις υπόλοιπες περιοχές (Ραφήνα, Γέρακα, ντράφι κ.ά.) του λεκανοπεδίου, έχει δοθεί εντολή στην ΕΥΔΑΠ να προχωρήσει στην εκπόνηση οριστικών μελετών για τα ρέματα και για το δίκτυο ομβρίων, οι οποίες εκτιμάται ότι θα έχουν ολοκληρωθεί το φθινόπωρο του 1996...».

10. Η συμπλήρωση της παραγράφου περιλαμβάνει τις περιοχές «υψηλού κινδύνου». «Υστερούμε στα έργα», γράφεται στην *Καθημερινή* της ίδιας ημέρας, «αλλά τουλάχιστον γνωρίζουμε καλά ποιες είναι οι επείγουσες ανάγκες.

... Σε δράση και... κονδύλια για την αντιπλημμυρική προστασία μπορεί να υστερούμε, στη θεωρία όμως είμαστε πρώτοι! Και τις περιοχές “υψηλού κινδύνου” έχουμε μελετήσει και τους λόγους για τους οποίους η εκτέλεση έργων σε αυτές επείγει, γνωρίζουμε. Ιδού η συνοπτική εικόνα που παρουσιάζει σήμερα το Λεκανοπέδιο, όπως την περιγράφει ο μέχρι πρόσφατα Γενικός Διευθυντής υδραυλικών Έργων του ΥΠΕΧΩΔΕ κ. Ν. Στεφανάκης. Ιδού η πρόταση:

1. “Χαμηλές” περιοχές: *Μοσχάτο, Καλλιθέα, Φάληρο κ.ά.*

Κτισμένες μόλις 1-1,5 μέτρο πάνω από τη στάθμη της θάλασσας, δίνουν την εικόνα “κλειστής λεκάνης”, που έχει δημιουργηθεί από την υπερυψωμένη παραλιακή λεωφόρο και τα αναχώματα του Ιλισού και του Κηφισού. Έχουν ουσιαστικά αποκοπεί από τη θάλασσα, μετά τις επεκτάσεις των ακτών και τα έργα στο Φαληρικό Όρμο. Η διατομή του Ιλισού δεν επαρκεί για την απορροή των ομβρίων. Παρατηρείται επίσης δυσλειτουργία των αγωγών ομβρίων που έχουν κατασκευαστεί και καθυστέρηση στην εκβολή του αγωγού της οδού Θεσσαλονίκης στον Κηφισό.

2. *Ρέντη - Αιγάλεω - Περιστέρι - Βοτανικός*

Ο δήμος Ρέντη ακόμη προσπαθεί να συνέλθει από την πρόσφατη πλημμύρα. Περιστέρι και Αιγάλεω υπέστησαν τεράστιες καταστροφές στο παρελθόν, αλλά την τελευταία πενταετία έχουν “ανακουφιστεί” κάπως, λόγω των έργων στους τοπικούς χειμάρρους Μάσχα και Δαφνόρεμα, που εκβάλλουν στον Κηφισό. Σε καμία περίπτωση το συγκεκριμένο έργο δεν λύνει το πρόβλημα.

3. *Δυτική Αττική*

Σ’ αυτές τις περιοχές κυριότεροι αποδέκτες των ομβρίων υδάτων, που δεν καταλήγουν στον Κηφισό αλλά στη θάλασσα, είναι τα ρέματα Αμφιάλης, Ικονίου και τα μικρότερα στο Δήμο Περάματος. Το πρόβλημα είναι ότι η “διευθέτησή” τους είναι ημιτελής. Έτσι, τα εκτεταμένα λιμενικά έργα και οι επιχώσεις της θάλασσας που τα συνόδευσαν προκαλούν έντονο πρόβλημα πλημμυρών.

4. *Κεντρικές συνοικίες Αθήνας*

Αυτές εξυπηρετούνται κυρίως από “παντοροοίκους” αγωγούς παλαιάς κατασκευής, οι διαστάσεις των οποίων δεν ανταποκρίνονται στις σημερινές ανάγκες της πόλης. το πρόβλημα εντείνεται από τα βουλωμένα φρεάτια της ΕΥΔΑΠ. Η ανακατασκευή του δικτύου δεν είναι δυνατή, όχι μόνο λόγω του υψηλότατου κόστους, αλλά και για πολεοδομικούς και κυκλοφοριακούς λόγους. Χρειάζεται ωστόσο η κατασκευή συλλεκτήρων, όπως αυτού της Κωνσταντινουπόλεως.

5. *Βόρεια - Βορειοδυτικά προάστια*

Γνώριμο σε όλους μας το θέαμα της πλημμυρισμένης λεωφόρου Κηφισίας. Εξηγείται απολύτως, αφού τα έργα αποχέτευσης ομβρίων που έχουν γίνει στις περιοχές αυτές είναι λιγοστά. Το πρόβλημα εντείνεται από τη συνεχιζόμενη ανάπτυξη των προαστίων, αλλά και

των πιο υποβαθμισμένων βορειοδυτικών περιοχών, όπως τα Νέα και Άνω Λιόσια, οι Άγιοι Ανάργυροι και το Μενίδι, που επλήγησαν από τις περυσινές πλημμύρες. Για το Καματερό και το Ζεφύρι “πληγή” αποτελεί η μη διευθέτηση του ρέματος ευρυρίδων, που κυριολεκτικά “έπνιξε” τις περιοχές των Ιανουάριου του 1994.

6. Περιοχή Σαρωνικού

Ελάχιστα αντιπλημμυρικά - αποχετευτικά έργα έχουν εκτελεστεί και εκεί. Το κύριο ρέμα της Πικροδάφνης μένει αδιευθέτητο, ενώ η κατασκευή της Μαρίνας Αλίμου, στην εκβολή του, εντείνει τα πλημμυρικά προβλήματα.

7. Δήμος Πειραιά

“Θύμα” της μπόρας της περασμένης εβδομάδας, ο Πειραιάς εξακολουθεί να βασίζεται σε έναν αρκετά μεγάλο αριθμό παντοροϊκών συλλεκτήρων που έχουν κατασκευαστεί κατά καιρούς, χωρίς όμως να διαθέτει και τις κατάλληλες εκβολές. Ιδιαίτερα πλήττονται οι περιοχές της Παλαιάς Κοκκινιάς και των Καμινίων, όπου οι καταστροφές είναι συχνότερες...».

IV. Το Πλαίσιο αντιπλημμυρικής θεωράκισης και προστασίας του Λεκανοπεδίου: Αλλαγή ρυθμού έργων - Νομοθεσία και δαπάνη

Η αντιπλημμυρική προστασία του Λεκανοπεδίου είναι επείγον έργο εθνικής και κοινωνικής ανάγκης πρώτιστο, που δεν μπορεί να «περιμένει»... Ατυχώς, στον τόπο μας —τα τελευταία 40 χρόνια— η έννοια του επείγοντος διαρκεί μόνο για την περίοδο των πλημμυρών, των θανάτων και των καταστροφών — δηλ. το φθινόπωρο κάθε χρόνου... Στην Καθημερινή της 18ης Οκτωβρίου 1995 δημοσιεύτηκε σημαίνον κείμενο εκτελουμένων και προγραμματιζομένων έργων με (καθυστερήση απαράδεκτη), με τίτλο «Με αργό ρυθμό η αντιπλημμυρική θεωράκιση» (έργα 100 δις. δραχμών στην Αττική). Ιδού το «Επίσημο» κείμενο:

«... Τη διάθεση 100 δις. δραχμών στην τετραετία 1996-1999 για την αντιπλημμυρική προστασία του λεκανοπεδίου ανακοίνωσε χθες ο αναπληρωτής υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, κ. Κώστας Γείτονας, κατά την έναρξη των εργασιών της σχετικής ημερίδας, την οποία διοργάνωσε το Τεχνικό Επιμελητήριο. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στην ημερίδα μέχρι σήμερα έχει εκτελεστεί μόλις το 40% των απαιτούμενων αντιπλημμυρικών έργων, ενώ σε ό,τι αφορά τα ρέματα έχει διευθετηθεί μόλις το 45%. Τα απαιτούμενα δε έργα για την πλήρη αντιπλημμυρική θεωράκιση του λεκανοπεδίου εκτιμάται ότι ξεπερνούν τα 250 δισεκατομμύρια δραχμές.

Μετάξυ των σημαντικότερων έργων στα οποία αναφέρθηκε ο αναπληρωτής υπουργός ΠΕΧΩΔΕ περιλαμβάνεται η διευθέτηση του Κηφισού, ώστε να αυξηθεί κατά 60 έως 100% η διατομή του, η διευθέτηση και κάλυψη του ρέματος Ποδονόφτη (προϋπολογισμού 19 δισεκατομμυρίων δραχμών), καθώς και στο ρέμα των Ευρυρίδων (στα Νέα Λιόσια), για το οποίο δημοπρατούνται έργα προϋπολογισμού 4,2 δισεκατομμυρίων δραχμών. Ο κ. Κ. Γείτονας αναφέρθηκε και στα επείγοντος χαρακτήρα έργα, προϋπολογισμού 900 εκατομμυρίων δραχμών, (τα οποία ήδη δημοπρατήθηκαν), στις περιοχές της Ανατολικής Αττικής, οι οποίες επλήγησαν από τις πυρκαγιές του καλοκαιριού.

Από την πλευρά του ο πρόεδρος του ΤΕΕ, κ. Κώστας Λιάσκας, πρότεινε τη συγκρότηση ενός ενιαίου οργάνου σχεδιασμού και μελέτης των αντιπλημμυρικών έργων στο λεκανοπέδιο και αυτό ανεξάρτητα, όπως επεσήμανε, από την τύχη που θα επιφυλάξει η κεντρική εκτελεστική εξουσία στη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση. Κι αυτό, γιατί σύμφωνα με τον πρόεδρο του ΤΕΕ, όταν γίνονται έργα όλοι είναι αρμόδιοι, κάτι το οποίο δε συμβαίνει και στις περιπτώσεις των πλημμυρών. *Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε, στις περιπτώσεις αυτές “η ευθύνη χάνεται σαν το νερό... Γλυστρά ανάμεσα σε 5-6 υπουργεία, 8 Δήμους, 69 Κοινότητες και 3.500 υπηρεσίες...*

Ο πρόεδρος της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών - Πειραιά, κ. Ευάγγελος Κουλουμπής, αφού υπογράμμισε ότι οι καταστροφικές φωτιές του καλοκαιριού στην Αττική δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για μεγάλες πλημμύρες και καταστροφές, κάλεσε τους αρμόδιους να “συνέλθουν”, προτείνοντας την άμεση νομοθετική απαγόρευση της κάλυψης των ρεμάτων. Ο κ. Ε. Κουλουμπής επέριξε τις ευθύνες στην ΕΥΔΑΠ για τις οποίες καλύψεις ρεμάτων έχουν γίνει, υποστηρίζοντας ότι αυτό συμφέρει την επιχείρηση, η οποία κερδίζει από τις πωλήσεις οικοπέδων, ενώ αντιτάχθηκε στο ενδεχόμενο επιβολής ανταποδοτικού τέλους για την κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων, που έχει προτείνει η ΕΥΔΑΠ. Ο κ. Ε. Κουλουμπής άσκησε σκληρή κριτική στην κυβέρνηση, η οποία έπειτα από ένα χρόνο εκλεγμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, όπως είπε, δεν έχει εκχωρήσει τις αρμοδιότητες που πρέπει.

Στο περιθώριο της ημερίδας ερωτώμενος ο γενικός διευθυντής της ΕΥΔΑΠ, κ. Γιώργος Ιωαννίδης, υπεραμύνθηκε της προτάσεως της Εταιρίας για την επιβολή ανταποδοτικού τέλους, διατυπώνοντας και πάλι την άποψη ότι θα πρέπει να κληθούν να πληρώσουν όσοι κέρδισαν από την κάλυψη των ρεμάτων, δημιουργώντας ευρύτερα προβλήματα στο οικιστικό περιβάλλον...».

Εδώ ακριβώς βρίσκεται η καρδιά του μεγάλου προβλήματος. Η απουσία λυσιτελούς και επείγοντος σχεδιασμού, μελέτης και εκτελέσεως των έργων αποτελεί στις περιπτώσεις αυτές παράγοντα σημαντικότερο από τη διάθεση των κονδυλίων της αντιπλημμυρικής προστασίας. Ο δ. Λάππας υπογραμμίζει τον «λόγου το αληθές» στην Καθημερινή της 20ής Οκτωβρίου 1995, σε άρθρο του με τίτλο «Αδράνεια Δήμων για τα ρέματα»: Το ΥΠΕΧΩΔΕ έχει διαθέσει ένα δισ. δραχμές για τον καθαρισμό τους, αλλά οι ΟΤΑ δεν έχουν ανταποκριθεί.»

«... Ένα δισεκατομμύριο δραχμές, γράφει, έχουν διατεθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ στους Δήμους και τις Κοινότητες του Λεκανοπεδίου για τον καθαρισμό των ρεμάτων της περιοχής τους. Τις εν λόγω αποφάσεις υπέγραψε ο γενικός γραμματέας ΠΕΧΩΔΕ, κ. αλ. Βούλγαρης και οι σχετικές πιστώσεις διατίθενται από το Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής ρυμοτομικών και Πολεοδομικών Σχεδίων (ΕΤΕΡΠΣ). Ωστόσο, αρκετοί από τους Δήμους και τις Κοινότητες που χρηματοδοτήθηκαν δεν έχουν ακόμη υποβάλει στην αρμόδια διεύθυνση του υπουργείου τα απαραίτητα παραστατικά στοιχεία, αν και αυτά έχουν κατ' επανάληψη ζητηθεί. Ο γ.γ. του ΥΠΕΧΩΔΕ με πρόσφατη επιστολή του προς τους συγκεκριμένους Δήμους και Κοινότητες ζητεί την άμεση υποβολή των σχετικών παραστατικών, επισημαίνοντας ότι στην περίπτωση κατά την οποία δεν έχουν προβεί στην εκτέλεση των έργων καθαρισμού των ρεμάτων της περιοχής τους, για τις οποίες και έχουν σχετικώς χρηματοδοτηθεί, θα

πρέπει να αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους δεν το έπραξαν, προκειμένου το υπουργείο να προχωρήσει σε ανακατανομή των σχετικών πιστώσεων.

Η προστασία και ανάδειξη των ρεμάτων εντάσσεται στις άμεσες προτεραιότητες του ΥΠΕΧΩΔΕ. Προς το σκοπό αυτό βρίσκεται σε εξέλιξη ένα πρόγραμμα το οποίο αποσκοπεί:

1. Στην ακριβή οριοθέτηση των ρεμάτων της Αττικής σε περιοχές εντός και εκτός εγκεκριμένου σχεδίου.

2. Στη συνολική αντιμετώπιση του προβλήματος με μελέτες οι οποίες θα εξασφαλίζουν εκτός από τη φυσική προστασία των ρεμάτων και τη φυσική απορροή των ομβρίων, σύμφωνα με υποδείξεις που θα προκύπτουν από υδραυλικές μελέτες.

3. Στον επανακαθορισμό των οικοδομικών και ρυμοτομικών γραμμών εκατέρωθεν της κοίτης των ρεμάτων για μεγαλύτερη ασφάλεια και προστασία των παρόχθιων περιοχών.

Παράλληλα, όπως προσφάτως ανακοινώθηκε από τη διοίκηση της ΕΥΔΑΠ, βρίσκεται σε εξέλιξη ένα σύστημα διαχείρισης και εποπτείας των ρεμάτων της Αττικής, με στόχο:

— Την πλήρη εικόνα της πραγματικής κατάστασης των ρεμάτων και των λεκανών απορροής.

— Το σχεδιασμό των αναγκαίων παρεμβάσεων με συγκεκριμένα έργα.

— Τη μελέτη των έργων αποχέτευσης (καθαρισμοί, τεχνικά έργα κ.λπ.).

— Την επίβλεψη της εκτέλεσης των αναγκαίων έργων για την ελαχιστοποίηση του κόστους και τη βελτίωση της ποιότητάς τους.

— Την εποπτεία των ρεμάτων και την έγκαιρη παρέμβαση για την αποτροπή καταλήψεων, επιχώσεων και δόμησής τους...»

Η Κατανομή των κονδυλίων κατά Δήμο έχει ως ακολούθως:

Δήμος ή Κοινότητα	Πίστωση που έχει διατεθεί	Δήμος ή Κοινότητα	Πίστωση που έχει διατεθεί
Αθηναίων	15.000.000	Γέρακα	5.000.000
Αγ. Αναργύρων	20.000.000	Ελευσίνας	10.000.000
Αγ. Δημητρίου	9.000.000	Ελληνικού	2.000.000
Αγ. Παρασκευής	10.000.000	Ζεφυρίου	35.000.000
Άνω Λιοσίων	374.000.000	Ηλιούπολης	8.000.000
Αλίμου	5.000.000	Ηρακλείου	5.000.000
Αμαρουσίου	10.000.000	Θρακομακεδόνων	4.000.000
Ασπροπύργου	20.000.000	Καλλιθέας	20.000.000
Αχαρνών	50.000.000	Καλυβίων	20.000.000
Βάρης	10.000.000	Καματερού	2.000.000
Βούλας	35.000.000	Κερατσινίου	10.000.000
Βουλιαγμένης	5.000.000	Κερατέας	10.000.000
Βριλησίων	5.000.000	Κηφισιάς	6.000.000
Βύρωνα	5.000.000	Κορυδαλλού	10.000.000

Δήμος ή Κοινότητα	Πίστωση που έχει διατεθεί	Δήμος ή Κοινότητα	Πίστωση που έχει διατεθεί
Κουβαρά	6.000.000	Ν. φιλαδελφείας	70.000.000
Κρωπίας	20.000.000	Ν. Χαλκηδόνας	10.000.000
Λαυρεωτικής	14.000.000	Παιανίας	10.000.000
Μαγούλας	15.000.000	Π. Φαλήρου	12.000.000
Μάνδρας	4.000.000	Παλλήνης	15.000.000
Μαραθώνα	2.000.000	Παπάγου	10.000.000
Μαρχοπούλου	8.000.000	Περιστερίου	20.000.000
Μεγαρέων	10.000.000	Ραφήνας	4.000.000
Μελισσίων	18.000.000	Σπάτων	7.000.000
Μεταμορφώσεως	15.000.000	Ταύρου	5.000.000
Ν. Ιωνίας	10.000.000	Φιλοθέης	1.000.000
Ν. Λιοσίων	15.000.000	Χαϊδαρίου	10.000.000
Ν. Περάμου	5.000.000	Χαλανδρίου	30.000.000
Ν. Σμύρνης	5.000.000		

Πηγή: «Καθημερινή» 20η Οκτώριου 1995 (Δ. Λάππας).

Το πλαίσιο της αντιπλημμυρικής προστασίας του Λεκανοπεδίου και των αθηνών ιδιαίτερα —χώρου που έχει συνδεθεί με μνήμες Ιστορίας και δημιουργία αξιών Πνεύματος— οριοθετείται σήμερα σε μια νέα διάσταση θεωρήσεως και «πράξεως» μιας γενικότερης πολιτιστικής, πολιτικής και «κοινωνικής νομοθεσίας». Καθορίζονται οι καίριες θεμελιακές συνιστώσες, σύμφωνα με τις οποίες η οικιστική και οικονομική ανάπτυξη είναι (και πρέπει να είναι) βιώσιμη και αειφόρος, όταν βρίσκεται σε αταλάντευτη και διαρκή ισορροπία με τη φυσική δομή του οικοσυστήματος, την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, το «πνεύμα του χώρου» (*The Spirit of Place*). Έτσι, αντιμετωπίζεται σφαιρικά και ολοκληρωμένα η ρύθμιση του οικιστικού και κοινωνικού χώρου και η προστασία του Φυσικού περιβάλλοντος και του ανθρωπογενούς οικοσυστήματος. Η υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων αποτελεί γεγονός και συνιστά σήμερα κορυφαία και πρώτη εντολή προμηθεϊκής πρόνοιας και έγνοιας: την άμεση βελτίωσή του. Έτσι μόνο μπορεί να στηριχτεί η δημόσια υγεία, η διαχείριση του φυσικού (και ανθρωπογενούς) κεφαλαίου, οι αξίες του πολιτισμού. Η νομοθεσία ως εκ τούτου θα πρέπει να στηρίζεται σε μια νέα αντίληψη επαναπροσδιορισμού των κριτηρίων κόστους - οφέλους με αλλαγή της καθιερωμένης νοοτροπίας και με την προσθήκη ποιοτικών (και πολιτιστικών) κριτηρίων πέραν οιασδήποτε «ποσοτικής» θεμελιώσεως του προβλήματος. Η αξία των οικοσυστημάτων —που στηρίζουν τη ζωή και τον πολιτισμό— και του περιβάλλοντος (φυσικού και ιστορικού —«μεταφυσικού») δεν μπορεί ποτέ να αποτιμηθεί σε χρήμα — όσο κι αν η ποιότητα του περιβάλλοντος και η οικολογική ισορροπία συνθέτουν τελικά τις κορυφαίες παραμέτρους μιας ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Στο χώρο αυτής της θεματικής —που οριοθετεί τους κανόνες της νομοθεσίας,

της χωροταξικής και οικιστικής πολιτικής — τα ρέματα αποτελούν σημαντική περιβαλλοντική και πολιτιστική κληρονομιά και αντιμετωπίζονται ως οργανικό στοιχείο του «οικοσυστήματος της πόλης», της περιοχής του αττικού τοπίου, του «αστικού ιστού» και όχι μόνο ως υδραυλικοί αποδέκτες και φυσικοί αντιπλημμυρικοί αγωγοί! Μέσα απ' αυτή την οπτική θεώρησης και πράξης, η αντιπλημμυρική θωράκιση και προστασία των πόλεων, και ιδιαίτερα των Αθηνών και του Λεκανοπεδίου, πρέπει να θέτει ως θεμελιακούς στόχους τόσο την απρόσκοπτη ροή των νετών κατακρανημίνσεων, όσο και την ολοκληρωμένη οικολογική διαχείριση των ρεμάτων και των παραρεμάτων ζωνών. Ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ) (και Προστασίας Περιβάλλοντος), στην ανακοίνωσή του στην ημερίδα του ΤΕΕ (της 17 Οκτωβρίου 1995) με θέμα την «Αντιπλημμυρική Προστασία του Λεκανοπεδίου της Αθήνας», διατυπώνει ως αρχές σχεδιασμού: «τη μη κάλυψη των ρεμάτων και τη διατήρηση της φυσικής τους κατάστασης, καθώς και την ανάλογη ρύθμιση των παραρεμάτων περιοχών με στόχο την ένταξή τους στο ενιαίο δίκτυο πράσινων χώρων της Αττικής».

Ο στόχος αυτός δεν είναι πάντοτε εφικτός, —ετονίσθη— στις εντός σχεδίου περιοχές, όπου είναι ήδη διαμορφωμένος ο αστικός ιστός, ενώ στις περιοχές εκτός σχεδίου όπου το φυσικό περιβάλλον διατηρεί ακόμα τα βασικά του χαρακτηριστικά είναι ευχερέστερα υλοποιήσιμος...».

Τα εξής είναι τα αναμενόμενα οφέλη από την αντιμετώπιση των ρεμάτων, σύμφωνα με τη νέα αντίληψη του «Οργανισμού της Αθήνας»:

- Η ανανέωση του αέρα των αστικών περιοχών, μιας και τα ρέματα λειτουργούν σαν αεραγωγοί καθαρού αέρα από τους ορεινούς όγκους στο κέντρο, συγκρατώντας παράλληλα με τη βλάστηση που συντηρούν κατά μήκος τους αρκετή ποσότητα σκόνης και τοξικών αερίων.

- Το ηπιότερο κλίμα των γύρω περιοχών, διότι λόγω των γεωφυσικών τους χαρακτηριστικών (κοίλο έδαφος, βλάστηση, δημιουργία συνθηκών υγροβιοτόπου) επιδρούν σ' αυτό θερμο-υγρομετρικά.

- Συμβολή στη διατήρηση μικρών βιοκοινοτήτων και τη μετακίνηση της πανίδας.

- Ενίσχυση της συνέχειας της ιστορικής μνήμης, συμβολή στη βελτίωση της αισθητικής του ευρύτερου τοπίου και ανάδειξη «τοπόσημων της πόλης».

- Αύξηση της επιφάνειας φυτοκάλυψης.

- Σύνδεση του ανθρωπογενούς με το φυσικό περιβάλλον, με την ενοποίηση των χώρων αστικού πράσινου και αναψυχής με το περιαστικό πράσινο.

V. Συμπεράσματα: προτάσεις και εφαρμογή μέτρων: «Τι» πρέπει να γίνει, «πότε» και «πώς»

Το γενικό συμπέρασμα της όλης ανάλυσεως του πολύπλοκου και σύνθετου προβλήματος της αντιπλημμυρικής θωράκισης και προστασίας του Λεκανοπεδίου και της Πόλης των Αθηνών, καταδεικνύει το μέγεθος του προβλήματος (τεχνικό, οικονομικό, οικολογικό, κοινωνικό) και κυρίως τον επείγοντα χαρακτήρα σοβαρής αντιμετώπισής του χωρίς αναβολή και αβελτηρία. Αρκετά έχει πληρώσει η Αθήνα, η Εθνική Οικονομία, η Ελληνική Κοινωνία

τα τελευταία 45 και πλέον χρόνια της κρατικής αμέλειας και αδιαφορίας. Έτσι, τίθενται τα αμείλικτα ερωτήματα: «τι πρέπει να γίνει σήμερα;», «πώς;», «ποια είναι η ορθή στρατηγική και τακτική;». Υποδείξεις και συμπεράσματα είναι τα εξής:

1. Η αντιπλημμυρική θωράκιση του Λεκανοπεδίου —όπως και κάθε έργο αντιπλημμυρικού σχεδιασμού— επιτυγχάνεται με την τεκμηριωμένη, ορθολογική και λυσιτελή (υλοποιήσιμη) μελέτη των «μέσων» και «στόχων» του προγράμματος και ολοκληρώνεται με την άμεση κατασκευή και βελτίωση των βασικών, των κύριων συλλεκτήρων ροής και μεταφοράς των νερών της βροχής στους υπάρχοντες φυσικούς αποδέκτες και υποδοχείς (θάλασσα, ποτάμια, λίμνες), καθώς και την κατασκευή των δευτερευόντων αγωγών προσαγωγής των βρόχινων νερών που εισρέουν στους κύριους συλλεκτήρες.

2. Η ενοποίηση των φορέων σχεδιασμού και εκτέλεσης των έργων αντιπλημμυρικής προστασίας αποτελεί πρώτη, πρώτιστη *sine qua non* προϋπόθεση του ορθού προγραμματισμού. Καθίσταται επείγουσα η ανάγκη συγκρότησης ενός κεντρικού επιτελικού οργάνου στρατηγικού συντονισμού. Οι πολλές διασπαρμένες (και αντιμαχόμενες) υπηρεσίες —με τη σύγχυση των αρμοδιοτήτων, τη «διασπορά ευθυνών», την «επικάλυψη των προσπαθειών»— οδηγούν τελικά στην αποτυχία του έργου.

3. Η άμεση εκτέλεση των έργων αντιπλημμυρικής προστασίας προϋποθέτει την «επιστράτευση» και κινητοποίηση του κρατικού μηχανισμού (της «υπνώτουςας» γραφειοκρατίας, της εγκληματικής αδιαφορίας) και της (κατά κανόνα) «ληθαργούσης» Τοπικής Αυτοδιοίκησης όλων των βαθμίδων. Διάθεση του συνόλου του προβλεπόμενου ποσού των 250 δισ. δραχμών μέσα στην προσεχή πενταετία —και ίσως πρόσθετων κονδυλίων, αν τούτο απαιτεί η μεθοδική οργάνωση και εκτέλεση των έργων. Πιστεύουμε πως το ήμισυ του παραπάνω ποσού που προβλέπεται ως δαπάνη αντιπλημμυρικής προστασίας δε θα επαρκέσει. Ας επαναλάβουμε πως οι υλικές ζημιές από τις πλημμύρες τα τελευταία 45 χρόνια ξεπερνούν τα 750 δισ. δραχμών, ποσό τριπλάσιο της προβλεπόμενης δαπάνης! Από την άλλη πλευρά, το ποσό των 250 δισ. δραχμών σε πέντε χρόνια συνιστά σε ισόποση ετήσια αναλογία δραχμών 50 δισ., ποσοστό που είναι σχεδόν ασήμαντο σ' έναν ετήσιο κρατικό προϋπολογισμό άνω των 10 τρισεκατομμυρίων δραχμών (περίπου 5%). Πέντε τοις χιλίοις!

4. Τα άμεσα έργα προς εκτέλεση είναι:

α) Η αναδάσωση - δενδροφύτευση των καμένων και κατεστραμμένων εκτάσεων της Πετιέλης, Υμηττού, Αιγάλεω και τμήματος της Πάρνηθος. Η παρουσία του δάσους και η δασική βλάστηση γενικά αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα της απορροής της βροχής και συντελεί τα μέγιστα στη μείωση ή και εξάλειψη των πλημμυρικών φαινομένων. Ο κ. Ι. Σμπώκος, Γενικός Γραμματέας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, έδωσε την εξής περιγραφή στην Ημερίδα του ΤΕΕ (17 Οκτωβρίου 1995) για την αντιπλημμυρική προστασία του Λεκανοπεδίου:

«... α. Η συνολική απορροή νερού μειώνεται σημαντικά, καθώς μεγάλο μέρος συγκρατείται από την κόμη των φυτών και στη συνέχεια βοηθείται να διηθηθεί προς το έδαφος ή εξατμίζεται από την επιφάνεια των φύλλων. Μελέτες σε ελληνικά πευκοδάση έδειξαν ότι ένα ποσοστό 30% της βροχής ουδέποτε φθάνει στο έδαφος εξαιτίας της ύπαρξης του δάσους.

β. Η απορροή του νερού γίνεται σταδιακά μειώνοντας τη μέγιστη υδατοπαροχή.

3. Η ποιότητα του νερού που απορρέει είναι καλύτερη, έχοντας ελάχιστη στερεοπαροχή και επομένως μικρότερη πιθανότητα δημιουργίας προβλημάτων. Αυτό οφείλεται τόσο στη μείωση της ταχύτητας ροής του νερού, που έχει ως αποτέλεσμα αντίστοιχη μείωση της παρασύρσης φερτών υλών, όσο και στη συγκράτηση του εδάφους, βράχων, κατακειμένων κορμών κ.λπ. από τα στελέχη και τις ρίζες της δενδρώδους και θαμνώδους βλάστησης.

Συνολικά, η βλάστηση, οι νεκροί κορμοί, τα κατακείμενα κλαδιά, ο ξηροφυλλοτάπητας και ο χούμος αποτελούν αλληπάλληλα εμπόδια στην κίνηση του νερού. Όλα βοηθούν στο να απορροφηθεί η ενέργεια της βροχόπτωσης, ελαττώνουν την επίδραση του νερού στο έδαφος, εμποδίζουν την επίγεια απορροή και μειώνουν κατακόρυφα τη μεταφορά φερτών υλών.

Με την καταστροφή του δάσους από πυρκαγιά ο προστατευτικός μανδύας του εδάφους παύει να υφίσταται, άρα και ο ευεργετικός του ρόλος που προαναφέρθηκε. Οι εδαφικές απώλειες από τη διάβρωση μετά από πυρκαγιά και κατά συνέπεια και η δημιουργία φερτών υλών εξαρτώνται από την ένταση της καταιγίδας, το μέγεθος και την πυκνότητα των γυμνών (καμένων) περιοχών, τον τύπο το εδάφους, την τοπογραφία (κλίση) και την επανερχόμενη φυτοκάλυψη. Σημαντικότατο ρόλο παίζουν επίσης και τα χαρακτηριστικά της πυρκαγιάς, με βασικότερο αυτό της έντασής της. Όσο μεγαλύτερη είναι η ένταση, τόσο μεγαλύτερα είναι και τα προβλήματα διάβρωσης που ακολουθούν. Αυτό οφείλεται κατά μεγάλο βαθμό στην αλλαγή της υδατοδιαπερατότητας του εδάφους και τη δημιουργία αδιαπέραστου από το νερό στρώματος (υδρόφοβου) σε βάθος μερικών εκατοστών από την επιφάνεια. Η διεθνής έρευνα έχει δείξει ότι οι απώλειες από διάβρωση μπορούν να φτάσουν σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα, ξεπερνώντας συχνά, μετά από πυρκαγιές μεγάλης έντασης σε εδάφη με κλίσεις πάνω από 40%, τους 20 τόννους εδάφους ανά στρέμμα κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους μετά από την πυρκαγιά. Παράλληλα, πολλές φορές εκδηλώνονται μεγάλης κλίμακας κατολισθήσεις, καθώς οι ρίζες των φυτών που αποτελούν το συνεκτικό ιστό που συγκρατεί το έδαφος σε κεκλιμένα εδάφη παύουν να παίζουν αυτό το ρόλο. Η αυξημένη διάβρωση σε καμένους θαμνώνες αειφύλλων περιορίζεται σημαντικά με την αποκατάσταση επαρκούς φυτοκάλυψης και μετά από 4-5 έτη επανέρχεται σε επίπεδα ελαφρά μόνο μεγαλύτερα από τα προ της πυρκαγιάς...».

Για την αποκατάσταση του δάσους, ειδικότερα στην περιοχή της Πεντέλης —και τούτο ισχύει για όλες τις καμένες εκτάσεις στην ελληνική επικράτεια— τα έργα και οι στόχοι (λειτουργικοί, πρακτικοί και υλοποιήσιμοι) του Υπουργείου Γεωργίας προβλέπουν:

«α. Προστασία από περαιτέρω υποβάθμιση του περιβάλλοντος, οικολογική ανόρθωση και επανίδρυση του δάσους.

β. Αντιπλημμυρική προστασία και κυρίως μείωση των προβλημάτων που θα δημιουργηθούν στα κατάντη της έκτασης από την απορροή των υδάτων της βροχής.

γ. Προστασία της καμένης έκτασης από καταπατήσεις.

Για την επίτευξη αυτών των στόχων, μετά από την αρχική σύνταξη εκθέσεων αυτοψίας και ύστερα από μια σειρά συσκέψεων, ανατέθηκε στη Διεύθυνση Αναδασώσεων Αττικής η εκπόνηση των απαραίτητων μελετών. Με συντονισμένες προσπάθειες σε ελάχιστο χρόνο

ολοκληρώθηκαν τρεις μελέτες, οι οποίες προδιαγράφουν τις εργασίες που πρέπει να γίνουν, καθορίζουν τις θέσεις και προϋπολογίζουν το κόστος που θα απαιτηθεί:

α. Μελέτη κατασκευής ξύλινων αντιδιαβρωτικών έργων στις λεκάνες απορροής της καμένης έκτασης Ν.Α. του Πεντελικού όρους, προϋπολογισμού 944 εκατ. δρχ.

β. Μελέτη αναδασώσεων ΝΑ. περιοχής Πεντελικού όρους, συνολικού προϋπολογισμού 1,3 δισ. δρχ. περίπου.

γ. Μελέτη-κατασκευή περίφραξης στα δάση και δασικές εκτάσεις που καταστράφηκαν από την πυρκαγιά στις 21-22-23-24 Ιουλίου 1995 στο Πεντελικό όρος, συνολικού προϋπολογισμού 240 εκατ. δρχ. περίπου...».

Η αναδάσωση —άμεση και άρτια— η προστασία των ρεμάτων και η εκτέλεση των έργων αντιπλημμυρικής προστασίας αποτελούν το τρίπτυχο της στρατηγικής και τακτικής του επιτελικού οργάνου συντονισμού της αντιπλημμυρικής θωράκισης και προστασίας του Λεκανοπεδίου.

5. Σημαίνοντα στοιχεία των σύγχρονων τάσεων προβλέπουν και θεμελιώνουν:

- την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της λεκάνης απορροής
- τη χρήση προηγμένων μεθόδων για ανάλυση του πλημμυρικού φαινομένου του ενιαίου επιφανειακού υδροφορέα
- τη διερεύνηση περιβαλλοντικά αποδεκτών λύσεων
- την ενσωμάτωση των παραρεμάτων περιοχών στις υιοθετούμενες λύσεις
- τη θεώρηση του συνολικού οικοσυστήματος με την αλληλεπίδραση του ρέματος με τον υπόγειο ορίζοντα.

Βασικά στοιχεία ενός αντιπλημμυρικού σχεδίου (Master Plan) είναι:

- (α) Προτάσεις για κατασκευή έργων (με αδρομερή τεχνικοοικονομική ανάλυση)
- (β) Διαχειριστικά μέτρα (π.χ. ρυθμίσεις που αφορούν στην αγορά, δόμηση, ασφάλιση για πλημμύρες, επιχειρησιακά προγράμματα έκτακτης ανάγκης, εκπαιδευτικά προγράμματα)

(γ) Πρόγραμμα εφαρμογής του Γενικού Σχεδίου («πότε», «πώς» και από «ποιον» εφαρμόζεται κάθε στοιχείο του σχεδίου).

Βέβαια, το Γενικό Σχέδιο δεν πρέπει να είναι και να περιλαμβάνει μόνον τη τυπική (όσο άριστη κι αν είναι) μελέτη ως το μοναδικό «προϊόν». Το Γενικό Σχέδιο πρέπει να προκύπτει ως μια συστηματική και δυναμική διαδικασία με χαρακτηριστικό στοιχείο τη δυνατότητα ανανέωσης, επικαιροποίησης, συμπλήρωσης της κάθε είδους αξιοποιήσιμης πληροφορίας, αλλά και της εξασφάλισης μιας γενικότερης αποδοχής από το κοινό για το οποίο προορίζεται.

Κύρια σημεία που αποτελούν βασικές κατευθύνσεις για την εκπόνηση ενός Γενικού Σχεδίου είναι:

- (i) Έμφαση στη χρήση γης και την εξέλιξή της (η χρήση γης επηρεάζει ουσιαστικά τον όγκο της πλημμύρας, το χρόνο που συμβαίνει, την ποσότητα των φερτών υλικών, καθώς και την ποιότητα των ρυπαντών)

- (ii) Εργασία σε φάσεις με *ιεράρχηση προτεραιοτήτων σε κάποιες λεκάνες απορροής*
- (iii) Φυσικά όρια κυρίως και όχι μόνον διοικητικά όρια για την ανάλυση των προβλημάτων
- (iv) Διαδικασία ανάμιξης ως «συμβούλων» εκλεγμένων «παραγόντων» — εμπειρών εκπροσώπων και του κοινού
- (v) Χρήση προηγμένων τεχνολογιών για την ανάλυση σύνθετων προβλημάτων με κατανεμημένα στο χώρο μεγέθη.

Τα παραπάνω *συνιστούν* προγραμματικό τμήμα της εισήγησης του καθηγητή ΕΜΠ Γ. Τσακίρη στην Ημερίδα του ΤΕΕ.

6. Αξιόλογες ωστόσο είναι οι προτάσεις του Οργανισμού Αθήνας στην παραπάνω ημερίδα του ΤΕΕ, ιδιαίτερα για την «*Ανάδειξη και Προστασία των Ρεμάτων Αττικής*», όπως τα προωθεί ο εκ λόγων οργανισμός Αθήνας (Ο.Ρ.Σ.Α.). Συγκεκριμένα προτείνεται:

«— Ο καθορισμός κοινών αρχών σχεδιασμού των έργων διευθέτησης των ρεμάτων, καθώς και των έργων στις παραρεμάτιες ζώνες μεταξύ όλων των συναρμόδιων φορέων.

— Η εκπόνηση «μελετών - πιλότων» για την «προστασία των ρεμάτων και των παραρεμάτιων ζωνών» με τον καθορισμό ζωνών προστασίας καθώς και χρήσεων γης, όρων και περιορισμών δόμησης εντός αυτών.

— Ο καθορισμός «ζωνών προστασίας των ρεμάτων», στα πλαίσια των μελετών Ζ.Ο.Ε.

— Η ένταξη των ρεμάτων στο ενιαίο δίκτυο ελεύθερων χώρων πρασίνου (και πράσινων διαδρομών) με την κατά το δυνατόν ενοποίηση του αστικού και περιαστικού πρασίνου, των ορεινών όγκων και των ακτών.

— Η ιεράρχηση, αξιολόγηση και ο καθορισμός, προτεραιοτήτων με κριτήρια περιβαλλοντικά, πολιτιστικά και ιστορικά για την προώθηση των σχετικών μελετών.

— Η «Σύνταξη Κατευθύνσεων και Προδιαγραφών» για τον καθορισμό των παραρεμάτιων ζωνών, καθώς και των χρήσεων εντός αυτών, με την οριοθέτησή της.

Αναφέρονται ειδικότερα σε ειδική εισήγηση μελέτης Προστασίας του Κηφισού (μήκους 20 χιλ., που καλύπτει λεκάνη απορροής 425 τετρ. χιλιομέτρων) με τους «συμβάλλοντες» στον Κηφισό μεγάλους αγωγούς και ρέματα, δηλ. του Ρέντη, Νίκαιας, Ποδονίφτη, Λιοσίων, Δαφνορέματος, Μάσχα, «που αποτελεί χαρακτηριστική και κραυγαλέα περίπτωση λεηλασίας και κακοποίησης του φυσικού περιβάλλοντος στην Αττική». Η μελέτη —που καλύπτει τη διαδρομή του Κηφισού και των παραχειμάρρων του από το ύψος της Νέας Φιλαδέλφειας (θέση Κόκκινος Μύλος) ως τις πηγές του στην Πάρνηθα και την Πεντέλη — οριοθετεί μια πρότυπη παρέμβαση με διαχωρισμό των ζωνών προστασίας, και το διαχωρισμό σε δύο περιοχές Α και Β, ανάλογα με τα μέτρα προστασίας και τις ειδικές χρήσεις γης, ορίων κατάτμησης και κανόνες και ορίων δόμησης και κατοικίας.

«... Στις περιοχές» Α —τονίζεται— «περιλαμβάνονται οι εκτάσεις που βρίσκονται σε απόσταση 50 μ. εκατέρωθεν του άξονα της κοίτης του ποταμού και των χειμάρρων του. Οι περιοχές αυτές καθορίζονται ως ζώνες απόλυτης προστασίας, όπου επιτρέπεται μόνο υπαίθρια αναψυχή, ή γεωργική χρήση και απαγορεύεται τελείως η δόμηση.

Στις περιοχές Β περιλαμβάνονται οι εκτάσεις μεταξύ των ορίων των περιοχών Α και των ορίων της Ζώνης Προστασίας. Αυτές καθορίζονται ως ζώνες γεωργικής χρήσης, κα-

τοικίας και δραστηριοτήτων αναψυχής, πολιτισμού, αθλητισμού και κατασκήνωσης. Εδώ ισχύουν όροι και περιορισμοί δόμησης μικρότεροι από τους ισχύοντες σήμερα στην εκτός σχεδίου περιοχή.

Στόχος είναι να ακολουθήσουν η κτηματογράφηση, η περιβαλλοντική μελέτη, η εμφάνιση οριοθέτηση, οι παρεμβάσεις αποκατάστασης και η σύσταση “ειδικού φορέα διαχείρισης”, ώστε πέρα από την προστασία να προχωρήσει η ανάδειξη του ιστορικού ποταμού και της γύρω περιοχής.

Η εφαρμογή της μελέτης θα εξασφαλίσει ένα συνεχές περιαστικό πράσινο, που θα συνδέσει τους ορεινούς όγκους με τον αστικό ιστό της πρωτεύουσας...».

VI. Ακροελεύτιες σκέψεις

α) Η αναλυτική θεώρηση των κυρίων συνιστωσών ενός εθνικού αιτήματος και προβλήματος, της αντιπλημμυρικής θωράκισης του Λεκανοπεδίου και της πόλης των Αθηνών παρουσιάζει σημαίνουσα δυσχέρεια, τεχνική, χωροταξική, υδρολογική, κλιματική, μετεωρολογική, οικολογική και περιβαλλοντική.

β) Θίγει επίσης δυο καίρια προβλήματα:

(1) Το πρόβλημα της δόμησης, που πρέπει το ταχύτερο να ανακοπεί: η ως σήμερα αυθαίρετη και παράνομη δόμηση έχει «εξαντλήσει» τα φυσικά όρια του οικοσυστήματος δόμηση με την καταστροφή του δάσους της Πεντέλης. Η κάλυψη των ρεμάτων και φυσικών υποδοχέων, η ρύπανση, η αποδάσωση, ο τραυματισμός του αστικού ιστού, ο κυκλοφοριακός επικοινωνιακός στραγγαλισμός, η περιβαλλοντική εκτροπή, συνιστούν «μορφή κακουργήματος» κατά της φύσεως.

(2) το μεγάλο πρόβλημα της κοινωνικής αγωγής και συμπεριφοράς αποτελεί το θεμέλιο της κοινωνικής συνοχής. Η κατάρρευση του στοιχειώδους αιτήματος «ποιότητας ζωής» σε πολλές περιοχές του Λεκανοπεδίου μεγεθύνει η αγωνία της ενδεχόμενης πλημμυρικής καταστροφής, η έξαρση του απνευμάτιστου ατομικισμού και της αδιαφορίας της πολιτείας και ενίων πολιτών για τους φτωχούς των «χαμηλών περιοχών», που είναι τα πρώτα, τα περισσότερα θύματα των θεομηνιών — πλημμυρικές καταστροφές κατά κανόνα δεν έχουμε στην Εκάλη ή το Ψυχικό! Τούτο δημιουργεί βαθύ ρήγμα στην προσδοκία μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας για ένα αύριο κοινωνικής πολιτικής και πρόνοιας, ό,τι συνιστά τη βάση του Κράτους Δικαίου, της ευνομούμενης πολιτείας στη θέση της σημερινής «φλεγμαινущας» Πολιτείας (Πλάτων) και της «βοσκηματώδους ζωής» (Μέγας Βασίλειος).

γ). Το δίδαγμα, ως επιταγή σωτηρίας και επιβιώσεως, υψώνεται καίριο και είναι τούτο:

1. Η Μελέτη όλων των πτυχών και εκτέλεση των έργων που στηρίζουν την αντιπλημμυρική προστασία, την αειφόρο ανάπτυξη και ποιότητα ζωής στο Λεκανοπέδιο, την αποτροπή της οικολογικής εκτροπής, τη δημιουργία αξιών πολιτισμού. Οι αγωνιζόμενοι νέοι, που αγωνιούν για την πορεία των ιδεών της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, μπορούν στο χώρο αυτό να είναι οι πρωτεργάτες οι αληθινοί ηγέτες μιας Αναγέννησης... Και

να καταδικάσουν το ηροστράτειο έργο των «εμπρησμών των πάντων»... του Πολυτεχνείου και των Ανωτάτων Σχολών... Η φωτιά των πυρπολήσεων δεν είναι το ιλαρό φως της δημιουργίας αξιών και έργων του Πνεύματος.

2. Η διάθεση του συνόλου των «αντιπλημμυρικών κονδυλίων», δηλ. των 250 δισ. δρχ., στην ερχόμενη πενταετία και πολύ περισσότερων — αν μακροπρόθεσμα έργα πνοής για την Αθήνα το απαιτήσουν. Υπάρχουν, πέρα από την ειδική αντιπλημμυρική προστασία — που είναι έργο θεμελιώδους εθνικής ανάγκης — έργα ευρύτερης αποκατάστασης της αισθητικής και χωροταξικής εκτροπής — που εμμέσως συμβάλλουν και στις πλημμύρες — σε βαθμό «ύβρεως», με την τραγική έννοια της λέξης. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

α) Η Αποκατάσταση της όψews και προσόψews 170 και πλέον κτιρίων —πολλών νεοκλασικών— των οδών Σταδίου, Πανεπιστημίου, Ερμού, Ακαδημίας, Αιόλου, Κοραή, Πατησίων, Πλατειών Συντάγματος και Ομονοίας, με το δέοντα φωτισμό των διατηρητέων νεοκλασικών κτιρίων.

β) Η Πεζοδρόμηση δρόμων εκτάσεως 200.000 τ.μ. της κεντρικής κυρίως περιοχής της πόλης.

γ) Η Ανάπλαση της οδού Πειραιώς και η ορθή αξιοποίηση βιομηχανικών εγκαταστάσεων που έχουν εγκαταλειφθεί, με την ολοκλήρωση του Πολιτιστικού Κέντρου στο χώρο εγκαταστάσεων Φωταερίου (Γκάζι).

δ) Η Αύξηση χώρων στάθμευσης με την κατασκευή υπόγειων γκαράζ στις πλατείες Κολωνακίου, Κάνιγγος, στις λεωφόρους Αλεξάνδρας και Πατησίων.

ε) Η Θεμελίωση του νέου Μουσείου Ακροπόλεως.

στ) Η Αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού χάους με εκσυγχρονισμό μέσων μαζικής μεταφοράς, τραμ, μετρό.

Επιστράτευση σε βαθμό πολεμικού συναγερού. Κινητοποίηση όλων των υπηρεσιών κρατικών, δημόσιων οργανισμών και αυτοδιοίκησης σε κλίμακα πανεθνική. Ας σκεφτούμε πως η πρόκληση είναι ιστορικής σημασίας: Είναι «ώρα πολέμου» και απαιτείται καθολική «υπερχομματική» στράτευση για την αντιπλημμυρική και πολιτιστική Άμυνα της πόλεως των Αθηνών. Είναι η «Πρόκληση» πνευματικής επιταγής: της σύνθεσης αξιών Παιδείας, Τέχνης και Πολιτισμού, της πρώτης φωτεινής κρυστάλλωσης Ελευθερίας, στην πορεία της Ιστορίας του ανθρώπου και του Ανθρωπισμού.